

VIKTOR BERNHARDT VAARAN MUISTEMIA

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN KANSANRUNOUSARKISTOSTA

Käsin kirjoitettujen muistelmien kopioista puhtaaksikirjoittanut syksyllä 2012 Marjatta Lehtola.
Kopiot on hankkinut Pertti Aaltonen. Ne ovat poimintoja VB Vaaran kirjoittamasta suuremmasta
kokonaisuudesta. Otsikot, kuvat ja kursiviteksit: Marjatta Lehtola.

August Alarik Nyman (Nurmi)
on syntynyt Manttalän kum-
misten kylän mäellä Lehtilän
kamarissa 15.5.1875, jossa asui.
Nymanin perha asui seitsemän
(7) vuotta vuote 1869, saatuaan
viikdoinkin töitä, rakennus-
toissa Ylikartanon omistajalle
von Quantenilta ja sitten v. 1875
sai Takalan uurtistorpan viljeltä-
väkseen. Kylään päätettiin ra-
kentaa vuna-pränni, ja oli
Nyman ensimmäinen, joka sai-
vasi alueelta leprat. Sakusti
oli Takalan^{aan} tulleensa vain
viiden viikon vanha. Sii
kantoi sakustia. Tuttin Ny-

Näyte August Alarik Nyman Nurmen käsin kirjoitetuista muistiinpanoista.

Johdannoksi sukuselvitystä.

Muistelmien kirjoittaja, lehtori Viktor Bernhardt Nyman Vaara, oli äitini Helena Tyrväisen s.
Aaltonen Siiri-äidin setä sekä äitini Hugo-isän eno. Erik Johan Mäen (Nurmi) ja Maria Fredrikan
lapset ovat näiden muistelmien kirjoittaja Viktor Bernhardt Nyman Vaara, Alma Eriika Aaltonen
e Nyman, Johan Rikhart Nyman Vaara ja August Alarik Nyman Nurmi. Alma Eriika oli
vaarini Hugo Aaltosen äiti ja August Alarik oli mummoni Siiri Aaltosen isä.

SISÄLTÖ

Muistiinpanojen synty	4
Nietoon kylän historiaa 1600-luvulta 1890-luvulle	4
Kylän pinta-ala ja talojen manttaalit.....	4
Pohjaisniitty.....	5
Nietoon vanhasta asutuksesta	5
Nietoon taloista ja maista	6
Erik-Johan Mäen (Nyman) ja Maria Frederikan varhaisempia vaiheita 1848-18667	
Eräs lahjakirje Erik-Johan Nymanille 1848.....	7
Maria Frederikan kertomus omasta ja perheen elämästä.....	7
Holmin suvun talot ja kartanot - Näsin herra.....	8
Erikin ja Marian perhe Mäntsälän Nummisissa 1868-1889	9
Uuden Yrjän talon rakentaminen 1873	10
Miten Yrjän talo joutui Erikin ja Marian omistukseen	11
Erikin ja Marian perheen muutto Pornaisista Nietooseen 1889	12
Hirvittävä myrsky Etelä-Suomessa 1890	12
Halonhakkaajat	13
Halonhakkaajien talvi-iltojen ohjelmaa.....	13
Johan Rikhard Nyman Vaara ja nuorten hovit.....	14
Huissan rakentaminen noin 1900	14
Rikhard meni naimisiin 1891	15
Aukusti Alarik Nyman (Nurmi)	15
Tukinuitto Porvoonjoessa ja suutarin kuolema 1893	17
Suutarin perhe -Vihtori Saarinen ja Antti Leino / veljekset	17
Tukinuitto ja turma Vakkolan koskessa	18
Vahva Viikmannin faija	18

Muistiinpanoja taksvärkistä Stensbölen kartanossa	19
Taksvärkissä talvipäivinä 1897	19
Talvella Stensböleen Porvoonjokea pitkin	19
Maaliskuun ihme: Burbölen meteori 1899	20
Kevätkyntö Stensbölessä ja kellon tarina	21
Kilpaniittoa heinäaikana	21
Yrjän talon seuraavat omistajat	22
Matka Porvooseen ja Helsinkiin noin vuonna 1900.....	22
Alkumatka Porvooseen asti	22
Näsi ja Nikkilä.....	24
Teilaus Pornaisissa 1820-luvulla	24
Savijärvi ja Sipoo.....	25
Muisto opettaja-ajalta Myyraksesta.....	26
Myyrakselta Helsinkiin Hakkilan majatalon kautta	26
Helsingin alueella	27
Tuotteiden myyntiä Helsingin kauppatorilla	28
Naisten asema <i>Otsikko VB Vaaran</i>	29
<i>Viktor Bernhardt Vaaran oma perhe (ML lisäys)</i>	29

MUISTIINPANOJEN SYNTY

Nämä kirjoitukset, joita on tullut pannuksi paperille, ovat syntyneet useiden vuosien aikana sieltä ja täältä, silloin ja tällöin, kuinka joku aihe on sattunut nousemaan mieleeni. Useissa on aiheena Askolan maisema. Tämä johtuu siitä, että elämän mielenkiintoisimmat vuodet 8 – 18 jouduin olemaan Askolassa, Porvoon jokilaaksossa, joka kilpailee Suomen vanhimman, Suomusjärven asutusseudun kanssa. Näiden esihistoriallisten tietojen ohella on kotikylästäni Askolan Nietoosta vanhimmat historialliset tiedot. On maininta, että v. 1363 kotikylästäni Nietoosta luovutettiin Turun tuomiokirkolle maatiloja Nietoosta Porvoon pitäjästä (Askola kuului silloin Porvoon pitäjään).

NIETOON KYLÄN HISTORIAA 1600-LUVULTA 1890-LUVULLE

KYLÄN PINTA-ALA JA TALOJEN MANTTAALIT

Nietoon kylä on Askolan eteläisin kylä, josta matkaa Porvooseen on noin 15 km. Tämä kylä on jotenkin säännöllinen tasakylkinen kolmio. Yhtenä rajana on Porvoonjoki, jonka kerran Mattilan isännän Vihtori Nyman Ojanteen kanssa mittasimme Henttalan rajasta Vakkolan rajaan, ja oli tällä jokirajalla pituutta 5036 m. Toiset 2 rajaa on jotenkin yhtä pitkät. Näin ollen kylän kokonaispinta-ala on noin 12,5 km². Jotenkin yhtenäinen rantatasanko pitkin Porvoonjoen vartta Kerkkoon rajasta (Henttalan koskelta) Vakkolan rajaan (Putaan koskelle).

Kylässä on ollut 4 taloa ainakin 1600 luvulta alkaen. Talot olivat:

Marttila (<i>Martti</i>)	¼ manttaalia
Sipilä (<i>Sipi</i>)	¼ manttaalia
Mattila	½ manttaalia
Yrjölä (<i>Yrjä</i>)	½ manttaalia

Yhteensä siis koko kylä 1 1/6 manttaalia. Näillä manttaalimäärillä ei ollut tietääkseni talon suuruuteen mitään realistista merkitystä, sillä pinta-alaltaan talot olivat suurin piirtein yhtä suuret, peltoala oli 25 ha. Metsäalue oli aikoinaan jaettu. Sitä osoittivat kivipyykit, joista ne, jotka olivat sattuneet kalliolle, olivat erittäin hyvin säilyneet. Mutta mitään käytännöllistä merkitystä ei niillä ollut.

Mutta 6/4 1872 Porvoosta Sipille lampuodiksi muutti Johan Fredrik Jaakonpoika, synt. 13/8 1828 Mäntsälässä, kuollut 22/5 1890 ja hänen vaimonsa Maria Henriika Lindroos s. 4/1 1835, kuollut 14/2 1906. Nämä vanhimmat Nietoon asukkaat pitivät yllä vanhaa metsäsarkajakoa, jonka mukaan Yrjän talokin, jonka n.s. Vanha Yrjä muutti pois alakylän ahtaudesta ylös metsänreunaan, oli sen käsityksen mukaan muutettu Sipin metsäsaralle. Ja niinhän se oikeastaan vanhaa jakoa seuraten olikin.

Naapurisuhteissa saattaa useinkin esiintyä aihetta eripuraisuuteen. Tässä pari sellaista tapausta. Yrjän mäellä lähellä isoon metsään johtavaa veräjää oli jo aika korkea kaunistyylinen koivu. Me yrjäläiset suojelimme sitä. Mutta eräänä päivänä huomasimme koivun kaadetuksi ja tehdyksi rangoiksi. Samoihin aikoihin Yrjän lähdekaivo oli täytetty roskilla. Sanottiin, että poliisi oli pakoittanut sen puhdistamaan. Tätä tapausta en joutunut itse näkemään. Asian todenperäisyydestä vastaavat ne, jotka asian ovat kertoneet. Mainittakoon, että tämä lähdekaivo oli Yrjän pääasiallinen vedenottoaika.

Mutta sillä vanhalla jaolla ei ollut vähimmässäkään määrässä mitään juridista merkitystä. Jos nyt siihen aikaan olisi sattunut erimielisyyksiä lampuodin ja maanomistajan välillä, niin luulen, että lampuoti olisi joka tapauksessa vetänyt lyhemmän korren.

Vuonna 1574 olivat Nietoon lampuotit koettaneet saada viljelemänsä tilat perintötaloiksi, mutta eivät voineet osoittaa perintöoikeuttaan. (Askolan historia siv. 65.)

POHJAISNIITTY

Tältä tasangolta (pituus noin 5 km) paikannimistä mainittakoon Pohjaisniitty, joka vasta 1880 luvun aivan loppuvuosina otettiin viljelykselle. Muistan vielä sarkojen yläpäässä vankan (seka-) metsää kasvavan alueen, joka tämän vuosisadan ensimmäisellä kymmenluvulla raivattiin pelloksi. Pohjaisniitty oli luonnon-niittynäkin jaettu sarkoihin, n.s. niittysarkoihin, jotka olivat niin leveitä, että kustakin niittysarasta tuli 2 peltosarkaa.

Niityn halki sen keskikohdalta kulki tie Vakkolaan, tai oikeastaan ei ollut varmaa kohtaa, kun ei ollut mitään ojia tien kahdenpuolen, niin sitä ajettiin ja samalla annettiin hevosen syödä mistä vaan. Kylien välillä oli raja-aita, ja siinä portti, jonka tolppaan sanotaan Vihtori Peltosen (*Johannes Linnankosken*) isän sitoneen hevosen ja astuneen alas ja rukoilleen naimaonnea mennessä Kerkkoon Tiittulaan kosiomatkalle, tuodakseen sieltä emännän Vakkolan Terehtööri Peltolaan. (*Terehtööri on tilan nimi, ja talossa toimii nykyään Askolan taidekahvila Terehtööri.*)

Putaankoski oli Nietoon ja Vakkolan rajan kohdalla, jossa korkean veden aikana oli vain väkevä virta, mutta kuivina kesinä siinä oli niin vähän vettä, että siitä hyppien kiveltä kivelle pääsi yli. Ja siinä joskus näin urheilimme, ja se oli lapsille hauskaa.

Taloja oli Nietoon kylässä neljä ja kullakin talolla oli Pohjaisniityllä olkikattonen talo, johon niityn heinät pantiin, joskus tuli heiniä niin paljon, etteivät mahtuneet tähän yhteeseen latoon. Silloin loput vietiin kotona oleviin rehun säilytyspaikkoihin.

NIEToon VANHASTA ASUTUKSESTA

Eteläänpäin Pohjaisniityltä tulee etemme Nietoon kylä, jossa Isonkallion länsipuolella ja Porvoonjoen rinteellä jo vuosisatoja sitten on ollut Nietoon kylän kaikki neljä taloa. Ensin tästä rykelmästä nähtävästi muutti vähän etelämmäksi Mattila ja tämä muutto tapahtui, jos

arviointini pitää paikkansa, 1700 luvun loppupuolella, sillä se rakennus, joka nähtävästi oli kauan ollut savupirttinä, jaotettiin 1956. Ja sen kurkihirren päältä kolosta löydettiin pellavakankaaseen käärittynä 3 rahaa vuosilta 1737, 1747 ja 1778. Näistä yksi raha oli hopeainen. Kaksi kuparirahaa. Nietoon neljästä talosta on alkuperäisellä paikallaan vain Sipin (Sipilän) talo, jonka aivan vieressä oli Yrjän (Yrjölän) talo. Nämä Yrjän asukkaat olivat tulleet Porvoon pitäjältä, muistaakseni Eriksdalista. Näitä, jotka muuttivat pois Yrjältä, oli meillä tapana sanoa ”Vanhaksi Yrjäksi ja Vanhan Yrjän väeksi”.

NIETOON TALOISTA JA MAISTA

Nietoon Martin talo oli mäellä ainoastaan n. 100-200 m varsinaisesta kylästä Porvooseen päin. Talon aitan takana oli Kulkreeni niminen peltotilkku. Nimi oudostuttaa, mutta en ole siitä mitään tarinoita kuullut. Siitä etelään aivan kuin isonkallion jatkona on kallioinen harju Sikomäki.

Viime aikoina ehkä jo hyvinkin kauan katsottiin Nietoon laaja metsäalue ehkä n. 10 km² kuuluvaksi kylän yhteiseen käyttöön. Tosin Sipin väen kuultiin usein puhuvan ”Sipin metsäsarasta”. Mutta mitään oikeudellista pohjaa ei näillä puheilla ollut. Kerran kuitenkin Sipin Irma niminen isäntä kaatoi kauniin koivun ihan Yrjän mäeltä selittäen, että se kasvoi Sipin metsäsaralla. Ehkä näin oli ollutkin. Mutta nykyään niistä rajoista ei kukaan tiennyt. Tosin kallioisilla seuduilla rajapyykit ovat hyvin säilyneet. Mutta hämärän peitossa on, milloin se pyykittäminen on tapahtunut. Tosin mainitaan, että n.s. vanha rälssi peruutettiin Mattilan ja Yrjölän talojen kohalta v. 1707, mutta nämä 2 taloa saivat olla vapaina vain 1737 asti. Vain siis noin 30 v., jolloin ne edelleen liitettiin Stensbölen rälssitiloihin. Näin jatkui aina noin v. 1900 asti.

Peltojen nimistä mainittakoon : Lukkarpelto, Pohjaispelto, Alho, Riihipelto, Tallikäärö, Pitkäniitty, Krintinsuu, Telalato. Näyslato oli ensimmäinen alue joka käännettiin pelloksi ja alue kasvoi kylvöheinän erittäin hyvin. Pelloksi teko alkoi 1890. Näyslodon pelto oli niityn kohdalla metsän puolella, se kuului kokonaan Yrjälle. Nyt se lienee Martin talon omaisuutta. Multamäki, Ruokomaa, Vähämäki. Tällä kohdalla on Latuniityn aro. Hyvin vanha viljelysalue, joka kasvoi vankkaa metsää. Mutta selvästi siinä nähtiin, että se oli muinoin ollut viljelyksessä. Alueella oli myös silloin runsasvetinen iso lähde. (Onkohan tuo lähde vielä yhtä mahtava?)

Koukkulinnanmäki oli jotenkin säännöllisen kekomainen, ehkä noin 40 m korkea mäki tai ehkä paremminkin kukkula. En ole kuullut, että se olisi ollut linna, tuollainen mäkilinna, joita meillä kyllä on useita. Aivan viimeaikaiset tutkimukset osoittavat, että Porvoonjoen laakso on Suomen (ehkä) vanhin asutusalue. Juuri Nietoon kylän alueelta on löydetty todisteita tästä.

ERIK-JOHAN MÄEN (NYMAN) JA MARIA FREDERIKAN VARHAISEMPIA VAIHEITA 1848-1866

ERÄS LAHJAKIRJE ERIK-JOHAN NYMANILLE 1848

”Tämä Uusi Testamentti on lahjoitettu Erik-Johan Nymanille kuin kahdeksan vuoden vanhana on ulkoa taitanut koko Lutheruksen katkismuksen ynnä selityksien kanssa. Borgnäsissä 10 päivä Huhtikuuta 1848 Joh Hymander (pappi)”

MARIA FREDERIKAN KERTOMUS OMASTA JA PERHEEN ELÄMÄSTÄ

Äiti kertoi, että hän on syntynyt Pornaisten kirkolla Kirveskosken kylässä 1835. 10-vuotiaana hänet toimitettiin Hakamenaron Anttilaan lapsenpiiaksi. 12-vuotiaana Ruskeepäälle palvelukseen. 13-vuotiaana **Holmille** (*jatkossa kertomus Holmin taloista*) Lahan kartanoon maitokuorman ajajaksi Porvooseen. 14-vuotiaana äitini tuli Alhopakkaan, jolloin kävi rippikoulun.

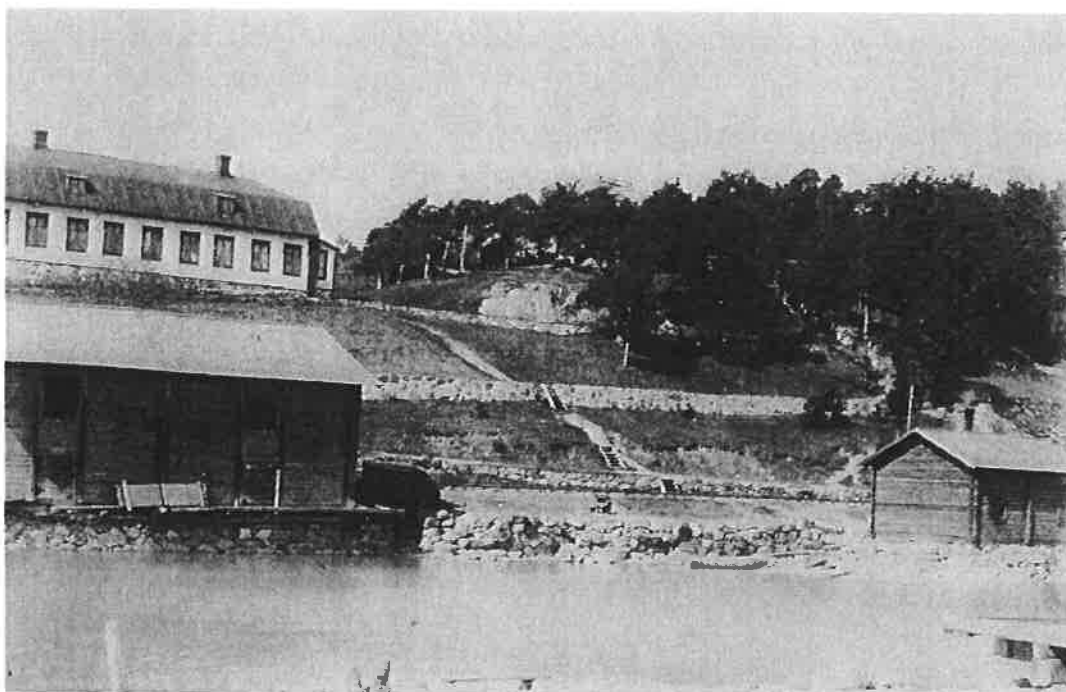
15-vuotiaana äiti meni Kupsenkylän Mettäkylän Juholaan, jossa oli 5 vuotta. Juholan muorista äitini usein kertoi. Hän oli niin vanha, että muisti, kun laskiaisena ryssä maahan tuli. Hän oli ollut jutellut, että asukkaat koettivat paeta. Mutta talvikylmällä se oli hyvin vaikeata. Muori, joka oli hyvin vanha, sanoi usein: ”Kun miä kuolen, niin ala sie pelkää miuu.” 20-vuotiaana äiti oli Halkian Suulpakassa, jossa 1 v. 21-vuotiaana Alhopakkaan takaisin, jossa 2 v. Sitten asui Hevoselin Antlas 3 vuotta ja sitten taas Suulpakassa 3 vuotta. Askolan Käpykylässä 11/12 1862 tallimiehenä 1 v.

”Köyhil vuosil” (*nälkävuodet 1866-1868*) oli elämä äärettömän vaikeata. Oli kuusi lasta, eikä ollut työtä saatavissa. Äiti kertoi, että Ylitalon lautamies lupasi työtä, mutta palkkaa vain 10 penniä päivässä. Ei auttanut muu, kuin lähteä helmikuussa Helsinkiin, kun kuultiin, että siellä jonkunlaista hoitoa oli saatavissa, mutta heti isä sairastui kovaan kuumetautiin ja vasta vappuna pääsi sairaalasta pois. Sitten ”Venäjän kirkon” (*Uspenskin katedraalin*) töissä Katajanokalla. Isä sai palkkaa 1 mk 40 p ja äiti 1 mk päivässä. Asuivat venäläisen kauppiaan Perkavoin huoneissa, vuokra oli 9 mk kuukaudessa. Isä oli puutöissä. Äiti kantoi laastia. Saman vuoden syksyllä oltiin Lappilan aseman kohdalla Helsingin – Pietarin radan rakennustöissä. (*Riihimäki - Lahti -rataosa avattiin rautatieliikenteelle v. 1869*). He asuivat Tuokon talon saunassa. Isä sai palkkaa 1 mk 20 p. päivässä. Ei sillä joka nälkäänkään leipää saanut.

29/10 1866 oli isäni tallimiehenä Käpykylän kartanossa Askolassa. Kerran vuosia myöhemmin mentiin Hiirikosken myllärielle vieraisille, sillä sisareni Fluura oli siellä mylläriin vaimona. Äiti kertoi, kun siinä mylläriin peltotilkun keskellä oli rakennuksen uunin perustuksia, että siinä mökissä oli pidetty kapakkaa ja että äitikin oli ollut siitä isää kotiin hakemassa. Käpykylästä oli tähän noin 1 km.

HOLMIN SUVUN TALOT JA KARTANOT - NÄSIN HERRA

Majuri Fredrik Adolf Ramsay panttasi Näsin kartanon porvoolaiselle kauppialle Johan Holmille vuonna 1813. Hänen pojastaan Johan Holmista tuli kartanon tunnetuin omistaja vuonna 1813. Hänet tunnettiin Näse-Juttena. Näse-Juten poika Carl Magnus Holm oli Näsin kartanon viimeinen yksityinen omistaja, ennen kuin se siirtyi kaupungin omistukseen 1883. Siitä lähtien se on ollut vuokrattuna asuin-käyttöön. Näsin kartanon peltomaiden erikoisuus on kiviaitojen runsaus. Näse-Jutte rakennutti pellojensa ympärille viisitoista kilometriä kiviaitaa. (www.porvoo.fi)

*Näsin kartano ja Näsin kivi. Valokuva Natalia Linsén 1894.
www.peda.net/veraja/porvoo/kulttuurikoulu/*

Holmilla oli taloja ja kartanoita. Askolassakin Käpykylän, Mansalan ja Vahijärvellä isohko talonpoikaistalo. Pornaisissa Lahan kartano. Porvoonjoen rannalla aivan vastapäätä kaupunkia oli kuuluisa Näsin kartano, jossa Aleksanteri I vieraili. Se on Porvoonjoen uuden sillan korvassa. Kartanon vieressä on tunnettu näköalapaikka, Näsin kivi, suuri siirtolohkare. Siitä on seuraavanlainen tarina. Porvoon kinnasistit olivat kerran vieneet Näsin herran, Holmin, vaunut kiven päälle. Ja sitten kiirehtineet kertomaan, että kukahan nuo vaunut on tuonne vienyt, kyllähän me voimme saada ne alas siitä ja siitä maksusta. Siitä tietysti syntyi keskusteluja, ehkä jonkinlainen kuulustelukin, että tietävätkö pojat, kutka ne ovat sinne vieneet. Eihän viejistä tullut selkoa ja niin sovittiin maksusta ja vaunut tulivat ehjinä alas ja pojat saivat taskurahoja.

Näsin herra oli sängen varakas mies, jota osoittaa sekin, että hänellä oli Porvoon ympärillä olevissa pitäjissä useita isohkoja maataloja. Hänestä kerrotaan monenlaisia hupaisiakin juttuja. Kaikki nämä jutut pyrkivät osoittamaan, ettei hän mikään

”ruudinkeksijä” ollut. Hän ja hänen myöhemmässäkään suvussaan esiintyy hurjapäisyyttä, joka juopottelun kanssa joskus sai väkivaltaisiaakin piirteitä. Mutta kerrotaan hänellä olleen sosiaalistakin harrastusta, jota todistaa hänen nälkävuosina kilometreittäin rakennuttamansa kiviaita Porvoosta Helsinkiin päin maantien kahden puolen.

ERIKIN JA MARIAN PERHE MÄNTSÄLÄN NUMMISSA 1868-1889

Mäntsälän Nummisten kylän mäellä on ollut useita suurempia ja pienempiä asumuksia. Rakennusten kivijalka- ja uunijäänökset sen todistavat. Muistan aikoja n. 70 vuoden takaa. Silloin vielä oli mm. kauppias Vileniuksen kauppapuoli. Ja näihin aikoihin oli säilynyt myöskin Lehtelän talon päärakennus, jonka yhdessä kamarissa Nymanin monilapsinen perhe nälkävuosien (1866-1868) jälkeen sai asuinpaikan. Ja asui tässä kamarissa 7 vuotta. Muuttivat siitä Takalan torppaan v. 1875 torppariksi.

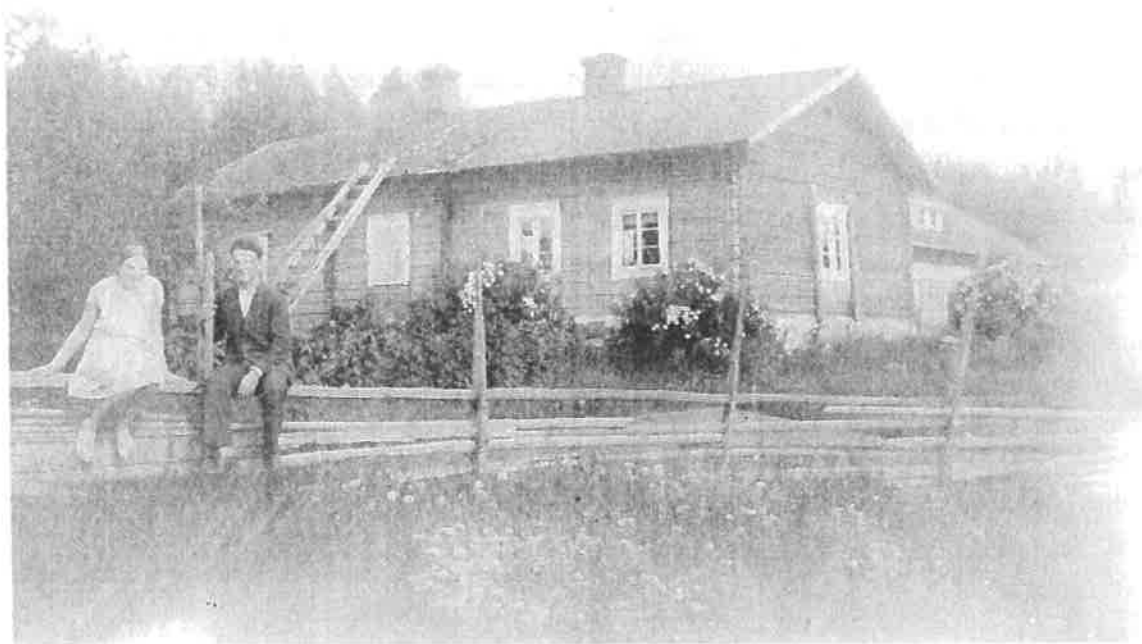
*Erik Nyman, 19.5.1841 (Pornainen, Kupsenkylä, Peisa) - 15.12.1926 ja Maria Frisk, 30.9.1835 (Pornainen, Kirveskoski, Ruskeepää) - 5.8.1922. Heidät vihittiin 25.5.1862.
(www.helsinki.fi/~kajantie/nyman.html)*

UUDEN YRJÄN TALON RAKENTAMINEN 1873

Kuten jo edellä on kerrottu, sijaitsi mainittu Nietoon kylä Porvoon joen äärellä Isonkallion ja osittain myös Vähänkallion ja joen välillä. Kaikki 4 taloa olivat olleet ulkorakennuksineen yhdessä rykelmässä. Nykyisessä polvessa ei ole enää niitä, jotka muistaisivat siinä rannassa muita taloja kuin Sipin. Yrjän talon olon siinä rannassa saattaisi vielä joku vanha muistaa. Sillä n.s. Vanha Yrjä rakensi (v. 1706 kartassa nämä 4 taloa on merkitty aivan vieri viereen, näin: □ □ □ □) ja muutti talon metsän laitaan noin vajaan 1 kilometrin päähän entisestä paikastaan ja rakensi uusista hirsistä melkein kaikki rakennukset. Sillä n.s. Vanhallan Yrjällä oli useita poikia ja tyttöjäkin ja kaikki aika työntekijöitä. Ja niin talo tehtiin.

Talo valmistui siinä 1870 luvulla. Talon päätyseinässä on vuosiluku 1873. Kun talo on nyt vuorattu, on se jäänyt laudoituksen alle. Alhaalta joen rannasta ei tuotu muita rakennuksia nykyiselle paikalleen kuin vanhat kamarit ja aitat. Ne kamarit olivat niin paksussa noessa, että on hyvin luultavaa niiden olleen aikoinaan ensin savupirtteinä. Näitä kamareita käytettiin kaikenlaisen ”krääsän” säilytyspaikkoina. Oli siellä m.m. luokkien ja muidenkin väärrien esineiden seinään kiinnitettyjä paininpuita. – Tulloon sekin tässä mainituksi, että muutetun talon paikka oli paras mahdollinen. Esim luonnonlähde – vaikkakin vähävetinen – on aivan lähellä, milteipä voisi sanoa, että se on pihalla. Näköala on laaja ja kaunis.

Ihmeelliseltä tuntui, että ”Vanha Yrjä” alkoi hankkia itselleen omaa taloa. Se oli ihmeellistä senkin ja erittäin juuri sentähden, että he juuri suurin ponnistuksin olivat rakentaneet Yrjän talon rakennukset uudestaan. Huhut alkoivat toteutua, tuli tiedoksi, että maaliskuun alussa 1889 he ovat pois Yrjän talosta ja että he ovat ostaneet talon Pukkilasta Naarkosken kylästä, oliko se Kreiju niminen talo, lähellä Pukkilan kirkkoa.

Kuvassa n.s. Vanhan Yrjän 1873 rakentama uusi Yrjän talo ylhäällä metsän reunassa noin vuonna 1930. Isäntänä oli silloin August Alarik Nurmi. Kuvassa Augustin tytär Aino Nurmi (Vuopio).

MITEN YRJÄN TALO JOUTUI ERIKIN JA MARIAN OMISTUKSEEN

Nyt on kerrottava, miten me jouduimme saamaan Yrjän talon haltuumme, viljeltäväksemme.

V. 1888 menimme isäni, äitini ja ottivatpa vieläpä minunkin mukaansa jouluvierailulle Askolaan, Vakkolan kylän Männistöön, jossa veljeni Steffa Virtanen oli räätälinä. Siellä veljeni tiesi kertoa, että Nietoon Yrjän talosta lähtee lampuoti pois. Silloin isäni innostui ja lähti Steffan kanssa Stensbölen kartanoon, johon oli Askolasta matkaa 20 km. Stensbölessä piti isännöyttä Segerstråle, joka aatelisrouvansa Rotkirchin välityksellä hallitsi Stensbölen kartanoa ja myös Nietoon kylää. Sisälle päästyään he esittivät asiansa, että tämä mukana oleva Erik Johan Nyman pääsisi Yrjän taloon lampuotiksi, koska entinen kuulemma siirtyy pois. Siellä oltiin jonkun verran myönteisiä asialle. Tällä Erik Nymannilla oli Mäntsälän Nummisten kylässä Takalan ja myöhemmin lisäksi Simolan torppa viljeltävänä.

Mutta miten isäni selviäisi toisesta asiapuolesta Nummisten Ylikartanon herrasta Hugo v. Qvantenista. Isänihän oli yksi hänen torppareistaan, joka v. 1875 oli saanut viljeltäväkseen Takalan uutistorpan, joka oli rakennettu synkkään metsään susien ulvontasijoille. Matkaa Takalasta kartanoon oli n. 1 ½ - 2 km:iin.

Isä meni sanomaan itsensä irti torpasta, jossa oli jo joku ha peltoakin. Todistus piti myös saada. Mutta Qvanten ei tahtonut mielellään päästää isääni pois, sillä hän oli tunnettu hyväksi ja ahkeraksikin vaikkakin viinaan meneväksi mieheksi. Pyyntö uusittiin ja isä selitti, että todistus pitäisi myös saada. Isä selitti, että se Stensbölen parooni sanoi, että todistus olisi myös saatava. Silloin Qvanten ei voinut enää itseään pidättää, vaan kivahti: Mikä parooni, mikä parooni, ei se mikään parooni ole, jos parooni nimitystä tahtoisi käyttää. niin pitäisi sanoa pehtoor paroon. Isä sai todistuksen ja mahtoi se olla hyväkin, sillä hänestä tuli Yrjän talon lampuoti, vaikkakin oli useita pyrkijöitä. Nietoon talot oli laajalti tunnettuja hyväksi lampuotipaikoiksi.

ERIKIN JA MARIAN PERHEEN MUUTTO PORNAISISTA NIETOOSEEN 1889

Meitä oli isäni ja äitini, lapsia oli veljeni Rikhard ja Aakusti sekä sisareni Alma, jotka maaliskuussa 1889 muutimme Mäntsälän Nummisten kylästä (*Takalan torpasta*) Askolan Nietoon kylään Yrjän taloon.

Olihan siinä vähän varustettavaa, kun lähdettiin suurempaan paikkaan. Äiti kävi eräissä huutokaupoissa ostamassa joitakin huonekaluja, joita meillä ei ollut sanottavasti laisinkaan. Näistä äidin ostamista on Yrjässä jäljellä vielä oikein siisti ja täysin ammattimiehen tekemä senkki. Siinä on 2 kaappia, 5 laatikkoa ja ”klaffi” keskellä.

Muuttopäivä minun kohdaltani oli Matildan päivä 14.3.1889. Olin silloin 7 vuotias. Oli kirkas, herttainen kevätpäivä ja pakkanen (ehkä -10° C). Lantakoreihin oli pantu pehkuja, niiden päälle 2 lammasta ja viimeksi minut lampaiden väliin, kun vielä oli jotain risaa peitteenäkin, niin kylmästä ei ollut tietoaakaan. Veljeni Aukusti oli hevosmiehenä. Matkaa oli Takalasta Yrjään n. 20 km. Kuljettiin Nummista Onkimaan, Sääksijärven, Vahijärven ja Vakkolan kautta Nietoon Yrjään. Lampaat toimivat lämmityslaitteina. Ja palelemisesta ei ollut tietoaakaan.

Hyvin mieleenpainunut hetki oli kuorman purkaminen Yrjän takapihalla. Oli siinä nähtävää tallit, navetat. Isäni piti taloa n. 20 vuotta.

HIRVITTÄVÄ MYRSKY ETELÄ-SUOMESSA 1890

V. 1890 28/8 oli etelä-Suomessa hirvittävä myrsky. Paljon rakennuksia vioittui. Askolan Nietoon Yrjästä vioittui enemmän tai vähemmän 27 kattoa (katot olivat miltei kaikki olkikattoja ja pääasiassa niitty latojen ja ulkorakennusten kattoja). Joku katto meni jotenkin kokonaan, niin että olkien alla olevat riu'ut sentään jäivät ainakin enimmäkseen. Näky oli surkea, sillä pellot ja niityt olivat olkien, oksien ja lautojen roskaamat.

Pahimmin myrsky runteli metsiä. Puita kaatui aivan tuhottomasti. Muistan katselleeni Nietoon Yrjän talon päätyikkunasta Yrjän silloiseen hakaan, jossa kasvoi hyvä männikkö, joka lyhyessä ajassa (muutamassa tunnissa) kaatui, kaatui niin tarkkaan, että vain joitakin

heikkoja puita jäi sinne tänne pystyyn nekin arveluttavasti kallistuneina tuon ankaran tuulen suuntaan. Jos ajopeleillä tahtoi kulkea, oli ehdottomasti oltava saha ja kirves matkassa, sillä puita oli kaatunut tien yli estäen liikenteen.

Myrskyä seuranneina vuosina oli kaatuneita puita metsissä hyvin paljon. Monet silloin hankkivatkin mökin hirret halvalla. Monet koettivat pelastaa puita piiluumalla ja panemalla niitä tapuleihin metsissä. Sieltä saatiin hyvää ainespuuta tarvittaessa.

HALONHAKKAAJAT

Huonommista puista ja osittain paremmistakin tehtiin halkoja. Halonhaakkaajia tuli lähipitäjistä kuten Mäntsälästä, mutta myös kauempaakin. Eräskin Putkonen nimeltään oli aina Puumalasta asti. Muistan hänet siitä, kun hänellä oli tapana aamulla metsään lähtiessään sanoa: ”Nyt pitää taas panna ramppu (?) kaulaan” sahaa kaulaansa asettaessa.

Nietoon taloissa oli kymmenkunta kussakin talossa ”kortteeria”. He makasivat oljilla lattialla, ostivat majapaikastaan ruuakseen valmiiksi keitetyt perunat, maitoa, leipää, lihaa ym. Halonteosta oli palkka 1 mk 50 p syleltä (= 4 m³). Useassa tapauksessa miehen päiväpalkaksi jäi 1 mk 50 p. Kun talvipäivät ovat lyhyitä ja paikat joissa hakattiin, saattoivat olla hyvin erilaisia, niin tuloksetkin olivat erilaiset.

HALONHAKKAAJIEN TALVI-ILTOJEN OHJELMAA

Pitkinä talvi-iltoina oli ohjelma aika vaihteleva. Siellä kuultiin kaikenlaisia tarinoita ja tositapauksiakin entisiltä ajoilta. Oli ollut miehiä, jotka kuljettivat karhuja kylästä kylään, talosta taloon. Karhut oli opetettu tanssimaan. Kun karhu oli aikansa pyörähdellyt, niin sitten kerättiin karhulle ruokaa ja karhun omistajalle rahaa.

Näissä karhujen (tanssittajissa) omistajissa oli varmaan ulkomaalaisiakin, sillä sanonta: ”Karhu tanssama, liha, leipä”, osoittanee, etteivät karhuntanssittajat olleet suomalaisia. - Tuli sitten aika, jolloin karhunkuljettaminen ja -tanssittaminen kiellettiin. Kielto johtui siitä, että karhun tanssittaja sopimattomasti hyväili karhua, niin tiesivät halonhakkaajat kertoa ja alkoivat kertoa elämänsä etupäässä sangen kovista kohtaloista. Nummisten Järvin poika kehäsi: ”Olisin minä saanut tuhannen markan flikan, mutten huolinut.” Joukossa oli sellaisiakin, jotka olivat käyneet kouluakin, mutta useammassa tapauksessa viina oli vienyt harhapolulle. Tällaiset keskustelutilaisuudet saattoivat luoda esille asianomaisen entisen elämän mahdollisuuksineen ja harhoineen. Saattoipa puhjeta kuten kerran – seuraavanlaiseen huokaukseen ”On tää sällinvirka kurjaa. --- On jumalait” (Ja kyllä se olikin kurjaa).

Joskus taas joku laulutaitoinen alkoi esittää laualua, johon toisetkin yhtyivät. Esim. näin:

<i>Oli minulla talokin ennen</i>	<i>Minä hotelliin sisälle astuin</i>
<i>Tuolla maailman tantereilla</i>	<i>Kun kyltit sen näyttelivät</i>
<i>Vaan kavala veli minut petti</i>	<i>Ja hotellin hempiät neidot</i>
<i>Minä korteilla pelasin sen</i>	<i>Ne lasini täyttelivät</i>

Tämä oli monisäkeinen laulu, joista muistan vain nämä kaksi säkeistöä.

Hanurin soitto kuului myös ajanvietteohjelmaan ja siihen liittyi myös tanssi. Tämä innostutti oikein vasta sitten, kun taloon syystä tai toisesta sattui tulemaan naisväkeä lisäksi. Silloin vanhat eukotkin vedettiin lattialle. Äitinikin, vaikka hän silloin oli yli 60-vuotias, oli vain mentävä Jonnin isännän kanssa tanssimaan, vaikka olikin kipeäjalkainen ja kömpelö. Mäntsälän Nummisista oli useita ”riskiä” nuoria miehiä, joilta joskus tuli halkoja kuusikin (6) kuutiometriä päivässä.

JOHAN RIKHARD NYMAN VAARA JA NUORTEN HUVIT

Johan Rikhard Nyman Vaara s. 7.7.1871 k. 11.9.1929 oli toimekas nuori mies. Melkein saman ikäinen oli naapuritalon Marttilan (Martin) poika Heikki. Siihen aikaan nuorison ilonpito rajoittui milteipä vain n.s. nurkkatansseihin (kokoonnuttiin, kun ensin oli isäntäväeltä saatu lupa. Ohjelmassa ei ollut muuta kuin tanssia). Joskus sattui erittäinkin, jos oli keinulle tullut vieraista kylistä poikia, joiden kanssa saattoi syntyä riitoja jopa tappelujakin. Silloin aina Rikhartti ja Heikki olivat samalla puolella, sillä edustivathan he Nietoon kylän parhaita voimia.

Ei koskaan verta vuodatettu, joten nuo tappelut olivat verrattain siistejä vastasivat nykyaikaisia urheilutilaisuuksia ja loppuivat nuorisoseurojen ja voimisteluseurojen alettua vaikutuksensa.

HUISSAN RAKENTAMINEN NOIN 1900

Noin vuosisadan (1900) vaihteessa ryhtyivät nämä kaksi voimia uhkuvaa nuorta miestä yhteistuumiin saadakseen nuorisolle jotakin uutta viihtyisyyttä. He rakensivat – ja olihan siinä muitakin apuna – hyvin lujatekoisen keinun eli huissan, kuten Askolassa sanottiin. Siinä oli neliömäisesti laudat istujille ja kuusi vankkaa käsivarsipuuta, joista istujat ja heittäjät saivat pitää kiinni ja lujasti, sillä joskus yltyivät heittämään liian kovasti, niin etteivät aremmat voineet muuta kuin huutaa. Silloin saatettiin huissa pysäyttää ja kehoittaa naisia ja pelkääväisiä lähtemään pois. Ja sitten alkoi niinsanottu ”ympäri heitto”, johon urheiluun monet pojat uskaltautuivat. Joskus saattoi huissa pysähtyä niin hullusti, että heittäjä jäi pää alaspäin ja jalat ylöspäin huissan pysähtyessä tällaiseen asentoon. Ei tämä asento kuitenkaan poikia pelottanut, sillä kun heittäjä siinä vähän aikaa ravisteli, niin huissa alkoi kääntyä oikeaan asentoon.

Ennen kulki huissanmäen kautta vankanlainen polku, joka alkoi Yrjän kaivon ja vähän rakennuksen kohdalta. Siinä oli senaikaiseen Vasikkahakaan veräjä ja sen takana matala saman niminen kallio ja sitten kaksi peltosarkaa, jotka allekirjoittanut raivasi 1899 syyspuolella ennen Verkon seminaariin menoani. Oliko siinä kerran vai pari kauraa. Sitten se jäi ”ööriin” – viljelemättä. Siitä jatkui hyvin kivikkoinen polku Vasikkahaan ja Isonhaan väliaidalle ja sen ylitettyä pienoinen ylämäki ja tasainen, jonka päällä huissa oli. Vankat tervaksiset huissantolpat saatiin läheltä.

Miltei huissan kohdalla länteen oli hyvin suuri osittain rapautunut kivi. Huissa-aikaa kesti tuskin 10 vuotta. Huissaharrastus alkoi sammua. Kukaan ei enää huissaa korjannut. Se lahosi vähitellen. Enkä muista, että kukaan sitä olisi korjannut. Ja nykyään sen sijaintipaikkaa ei tuskin tunne kukaan, ehkä osittain sentään ne, jotka ovat nähneet sen siinä käyttämättömänä seisseen odottaen turhaan iloista nuorisoa laudoilleen. Huissaharrastus laimeni eritoten senkin tähden, että ehkä innokkain rakentajajäsen Rikhartti Nyman Vaara joutui 3 vuodeksi sotaväkeen Helsinkiin.

Huissassa laulettiin siistejä n.s. kansanlauluja, esim. Sä kasvoit neito kaunoinen – Isäni rikast, äitini rakast, ja sen tapaisia.

RIKHARD MENI NAIMISIIN 1891

Rikhartti nuorikkonsa kanssa ryhtyi maanviljelijäksi vuokraamalla Kerkkoon Hannulan talon, päämääränä hänellä aina vankasti oli oman paikan saanti ja siihen tulikin tilaisuus, kun Kerkkoon Peltolan talo tuli myötäväksi. Rikhartti osti sen ja hänen suuri toiveensa totetui, että hänestä tuli oman tilan omistaja.

Rikhartin aikana ei Nummississa ollut vielä kansakoulua, joten hänen opiskelunsa jäi kiertokoulun varaan. Tosin hän sotaväessä ollessaan jatkoi opintojaan ja hänestä tehtiin aliupseeri (2 nauhaa).

AUKUSTI ALARIK NYMAN (NURMI)

Aukusti Alarik Nyman (Nurmi) (*Siiri Aaltosen isä, eli Helenan vaari*) on syntynyt Mäntsälän Nummisten kylän mäellä Lehtilän kamarissa 15.5.1875, jossa Nymanin perhe asui seitsemän (7) vuotta v:sta 1869, saatuaan vihdoin töitä, rakennustoissa Ylikartanon omistajalta von Qvantenilta ja sitten v. 1875 sai Takalan uutistorpan viljeltäväkseen. Kylään päätettiin rakentaa viinapränni, ja oli Nyman ensimmäinen, joka raivasi alueelta lepät. Aakusti oli Takalaan tullessaan vain viiden viikon vanha. Äiti kantoi Aakustia. Tultiin Nytorpin ja Mäkelän ohi, Simolan kohdalta käännyttiin ojalle ja siitä porraspuita pitkin Takalan torpan puolelle. Siinä se rakennus sitten olikin. Tupa, kamari ja eteinen sekä hyvä vintti. Voipi sanoa, että tämä torppa oli verrattain järeän metsän sisällä, josta näköala oli vain pilviin päin. Peltoa ei ollut juuri nimeksikään. Syysillat ja yöt olivat

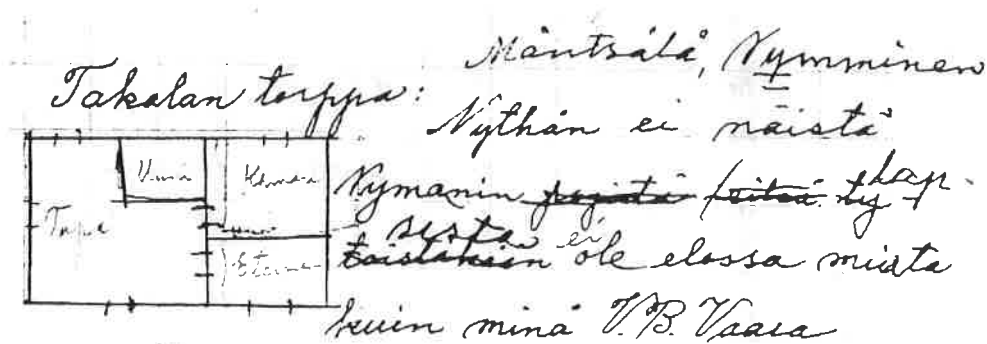
kauhua herättäviä, sillä 1870 luvulla oli vielä susia, joiden ulvontaa saattoi kuulla, jopa niiden tummia varjoja nähdä hiiviskelevän nurkissa.

Nyt oli E. Nymannilla (*Erik-Johan Mäki (Nyman)*) työtä vaikka kuinka paljon. Ensinnäkin jokapäiväinen leipä hankittava. Ja se oli mahdollista siten, kun v. Quantenilla suuressa kartanossa oli aina jotain rakennettavaa. Niinpä näihin aikoihin oli Tikkaron sivukartanon päärakennus rakenteilla. Se rakennus oli Tikkarolla vielä joku vuosi sitten (nyt on 1959).

*Kuvassa Mäntsälän
Ylikartanon Tikkaron
sivutilan päärakennus,
joka rakennettiin vuosina
1873-1879.*

Sieltä tuli Nymanin suurelle perheelle suuhun pantavaa. Mutta torpparinkin velvollisuuksiin kuului myös pellonraivaus ja se oli äärettömän vaikeata, sillä maasto oli ollut enimmäkseen mäntymetsää ja maa savimaata, johon männyn pääjuuret olivat lujasti kasvaneet. Kantopommeja ei silloin tunnettu. Oli vain silloin kaivettava riittävän suuri kuoppa kannon ympärille ja kestävät jolut = kanget, jotka sitten asetettiin kannon pääjuurien alle, ja sitten painamaan. Usein ei kanto ensi yrityksestä hievahtanutkaan. Oli keksittävä uusia mahdollisuuksia. Ja vihdoin kanto saattoi nousta joskus ehjänä, mutta useinmiten se repeytyi palasiksi.

Takalan torppa: Mäntsälä, Numminen. Nythän ei näistä lapsista ole elossa muita kuin minä V.B. Vaara. Vanhin (elossa oleva) veljeni Rikhartti, s. 7.7.1871, k. 11.9.1929. Hänestä jo kirjoitinkin.

Aakustilla oli hyvä lauluääni, jota hän usein käytti töissä ollessamme. Erittäin ahkerasti hän lauleli siihen aikaan, kun hän rakastui tulevaan aviopuolisoonsa kauniiseen Fanniin. Näin hän lauloi: Kuinkas taidan sun tykös tulla, kun käteni ei voi ajaa hevosel, vaan kun tulee suvi, niin paatilla soutelen yli vesien. (Tämä oli luullakseni hänen tekemänsä runo ja sävellyskin.)

Aakustilla oli halua askareihin ja vaatteiden korjailuun. Hänestä varmaan olisi tullut hyvä räätäli, jos olisi saanut pätevää opetusta. Vartuttuaan hän alkoi auttaa maatöissä. Mikäli peltoja ilmestyi, esiintyi hän ojanluojana kynnön jälkeen. Tätä ammattia hän piti kovin ikävänä ja raskaana ja sitä hän se olikin, sillä ojiin saattoi kynnettäessä mennä liioittelematta puolellaan multaa.

Aakustilla oli heikko kuulo ja heikontui yhä vanhemmittain. Hänellä oli siinä 10 vuoden seuduissa tulirokko, joka vei kuulon. Aakusti ainakin nuorempana oli erittäin hyväluontoinen ja erittäin ahkera töissään etupäässä maataloustöitä hän joutui tekemään koko ikänsä. Minä jouduin hänen kanssaan työskentelemään aina kouluunmenooni asti.

Yhdessä kävimme taksvärkissä Stensbölessä talvella viikon 2 hevosta ja 2 miestä. Kynnön aikana keväällä samoin ja heinäaikana 10 ”jalkapäivää” ilman hevosta. Matkaa Askolasta Stensböleen oli 20 – 25 km riippuen siitä, mentiinkö Pitkänniityn tai Monninkylän kautta. Vanhemmat taksvärkkärit saattoivat pitää Porvoossa jonkun verran hauskaa, mutta me nuoremmat olimme ehdottoman raittiita Aakusti mukaan luettuna.

TUKINUITTO PORVOONJOESSA JA SUUTARIN KUOLEMA 1893

Nietoon kylän keskellä on kallio, jota sanotaan Isoksikallioksi. Tämän Isonkallion jatkona Vakkolaan, siis jotenkin pohjoiseen päin on Vähäkallio. Ne ovat oikeastaan samaa kalliota. Erästä kohdasta kallio ikään kuin kohteliaisuudesta painuu matalaksi vetäen päälleen irtonaisia maalajeja, jotta siitä sitten voi kallion helposti ylittää. Kallion korkein kohta on sivusta kulkevan tien pinnasta noin 10 m ja alempana kulkevan Porvoonjoen pinnasta luulen olevan eroa jopa 20 m.

SUUTARIN PERHE -VIHTORI SAARINEN JA ANTTI LEINO / VELJEKSET

Tämän Isonkallion etelänpuoleisessa päässä oli suutarin mökki, jossa oli tupa, kamari ja eteinen. Tässä asuivat suutari ja hänen vaimonsa Maija ja heidän kaksi poikaansa, joista nuorin Antti Eemeli on jo kuollut. Vanhin Vihtori elää vielä Porvoon pitäjän Kerkkoossa. Myöskin tämä vanhempi veli on tunnettu hyvin ahkeraksi ja kaikin puolin säännölliseksi mieheksi. Hän vaihtoi suutarin ammatin maanviljelijän ammatiksi. Syntymämökki on edelleen entisellä paikallaan. Sen aikoinaan osti Sipilän isäntä Toivo. Se on enimmäkseen näyttänyt olevan asumattomana.

En koskaan kuullut mainittavan suutaria sukunimeltä. Liekö hänellä sitä ollutkaan. Heidän asumuksensa oli aivan lähellä kalliota. Siinä ei tontilla juuri laisinkaan ollut viljelyskelpoista maata. Mutta kuitenkin siinä oli sen verran, että siihen mahtui iso omenapuu, joku marjapensas ja muutamia perunalouutteja. Luulen kuitenkin, että suuri osa tontilla olevasta mullasta on koottu (ehkäpä kantamalla) muualta. Isä-suutari koetti aikanaan elättää perhettään suutarintyöllä, mutta myöhemmin ihmiset tulivat turhan vaativiksi ja työt vähenivät.

TUKINUITTO JA TURMA VAKKOLAN KOSKESSA

Oli sentähden otettava vastaan muutakin työtä suutarin työn ohella. Porvoon joella, joka virtasi aivan läheltä, aina keväisin oli tukinuitto. Toimipaikka ehkä useimmin tuli olemaan Vakkolan koskella sumamiehenä. Useimman työpaikaksi tuli Äijälinnan kallion ja mantereen välillä olevan suman vartiointi. Tämä tapahtui keväällä v. 1893. Muistan tämän varsin hyvin sentähden, että olin silloin kansakoulun viimeisellä luokalla. Todistukseni päiväys on 26/5 1893.

Oliko se huhti- vai toukokuun aikana kun tapahtui Vakkolan koskessa, että kaksi sumamiestä putosi koskeen. Se tieto teki meidät totisiksi. Hyväluontoisen Ali-Mäittälän Eemelin silmistä alkoi tippua kyyneleitä. Nämä koskeen pudonneet menivät tukkien mukana alas koskesta ensiksi ns. Eevan laukusta, putouksesta, johon tukit hurjaa vauhtia tulevat ja pidemmätkin uppoavat siihen noustakseen kuin kynttilät pystyssä ylös jatkaakseen sitten rauhottuen kosken alajuoksussa matkaansa. Tässä kohden saatiin toinen pudonneista (muistaakseni Nalkkilan mies) vedetyksi ylös, mutta toinen, Nietoon suutari, menetti henkensä. Ruumis saatiin ylös vasta Sipin takapellon kohdalla.

VAHVA VIKMANNIN FAIJA

Viikmannin faija oli ehkä Viikmannin mäen ensimmäisiä asukkaita. Hän asui ikivanhassa harmaassa mökissään ja kävi taloissa töissä tarvittaessa, vaikkakin oli varmaan siellä 70 - 80 välimailloilla. Koko kesän hän oli paljain jaloin. Rukiin ja kauran sänget eivät näyttäneet vähääkään pistävän hänen jalkoihinsa. Hän oli ahkera käymään ruistalkoissa, joita Nietoon – Vakkolan viljelysalueella oli joskus syyspuolella useitakin. Niissä annettiin ruokaa ja mikä miehiä näytti etupäässä talkoihin vetävän, oli se, että viinaryppyjäkin niissä tarjottiin. Näin tultiin iloiselle tuulelle.

Joskus se johti siihen, että alettiin kerskua voimia, painihaasteita esitettiin. Kylissä oli aina sellaisiakin miehiä, jotka olivat voimamiehen maineessa. Ne piti nyt saada näyttämään voimansa ja painitaitonsa. Muistan erään ruistalkootilaisuuden Askolan Vakkolan Ali-Mäittälässä. Viikmannin faija oli talkooväen joukossa. Hän oli vahvan miehen maineessa ja oli valmis menemään toiseksi sylipainiin. Toiseksi saatiin nuori ruskua Vuorinen niminen mies ”toiselt puolelt jokkee”. Miehet kerääntyivät painijain

ympärille. Syntyi arviointia, kumpi näistä voittaa. Kummallakin oli kannattajansa. Sääntönä lausuttiin, että paini oli oleva sylipainia ja että kampata ei saa. Oli jännittävää ja mielenkiintoista nähdä kumpi voittaa. Ja nyt se alkoi. Viikmannin faija otti Vuorisen ympäriltä melko alhaalta kiinni. Siinä nostettiin ja laskettiin. Me huusimme ja innostutimme. Alkoi selvitä, että Viikmannin fajilla oli tekniikkaa. Hän piteli kansapelaajaansa irti maasta. Eikä aikaakaan, kun hän (Vuorinen) kiepsahti selälleen maahan. Kyllä me osasimme taputtaa käsiämme ja nauraa Viikmannin fajian puolesta.

Kerran syyspuolella luullakseni lokakuun seuduilla Viikmannin faija kutsuttiin kotiini Nietoon Yrjään ojankaivuuseen. Meidän oli mentävä Krintinsuun aroon ojia kaivamaan ja perkaamaan. Oli otettava pientareet pois ensinnäkin. Se oli meistä raskasta hommaa. Pientareessa oli luullaksemme kasvanut rehevää angervoa, joka olisi vaatinut täysin terävän rautalapion. Ei Viikmannin faija koskaan kiroillut, mutta nyt hän puhkesi sanomaan: ”Tämä on niin pirun paha ruuhonjuurta.” Ja sitä hän se tosiaan olikin.

MUISTIINPANOJA TAKSVÄRKISTÄ STENSBÖLEN KARTANOSSA

Nietoon neljä taloa kävivät taksvärkissä Stensbölen kartanossa, joka on samannimisen lahden rannalla 5 km Porvoosta etelään. Stensbölen kartanoon oli suorinta tietä matkaa 20 km Kerkkoon kautta. Porvooseen 15 km ja Porvoosta Stensböleen 5 km. Itse kartano on samannimisen merenlahden rannalla. Itse kartanossa oli siihen aikaan Segerstråle niminen isäntä. Tässä kartanossa kävivät nietolaiset taksvärkissä.

TAKSVÄRKISSÄ TALVIPÄIVINÄ 1897

Talvipäiviä tehtiin maaliskuussa 10. 2 hevosta ja 2 miestä. Näin viivyttiin kartanossa 5 päivää + 1 tulopäivä + 1 menopäivä. Yrjän talosta meitä oli veljeni Aakusti ja minä. Olimme majoittuneet kartanon mankelihuoneeseen. Ja kun lahden jäällä 1897 pidettiin huomattavat hiihtokilpailut, joihin ”suomalaiskuningas” Peltonen tuli vinhaa vauhtia mustalla orilla (näin Porvoon ruotsalaiset). Siellä tapahtui myös se ihme itse kilpailussa, että pieni, kuiva kymenlaaksolainen Pyykönen voitti Porvoon seudun suurhiihtäjät. Jouduin juuri siihen kohtaan, missä tuimin taistelu käytiin ja kymenlaaksolainen porhalsi Porvoon seudun parhaiden ohi vielä puolittain halveksuen, sanoen ”Mitäs siin firraat.”

TALVELLA STENSBÖLEEN PORVOONJOKEA PITKIN

Nämä taksvärkkiaijat olivat aika mielenkiintoisia. Olin silloin 18 vuotias. Mutta nuoruuttani ei koskaan moittivassa mielessä työn teettäjien puolesta tuotu esille. Olin kelvollinen taksvärkkäri ja sehän oli minun kannaltani täysin riittävä.

Kun talvikelin aikana mentiin hevosella Porvooseen, niin aina mentiin Kerkkoon kautta, sillä näin matka oli vain 15 km, kun se Monninkylän kautta oli 20 km. Kerkkoon kautta kuljettaessa tuli suuri, ehkäpä suurin osa jokijäämatkaa, riippuen tietysti välillä.

ratkaisevasti jääolosuhteista. Matkaa tehtiin Vakkolasta Ali-Tyyskän ohi Pohjaisniityn pohjoispäähän ojaksimeen, josta mentiin jokijäälle. Sitä kuljettiin n. 6 – 7 km Henttalan kosken niskaan. Hyvin muistan erään talven, jolloin ajettiin Henttalan koskestakin alas. Oli nimittäin Nietoon metsästä ajettava Porvooseen tavallista enemmän puutavaraa. Silloin Henttalan kosken heikkoja jääkohtia keinotekoisesti vahvistettiin, näin piti tehdä myös Kerkkoon sillan alla olevan jään kohdalla, niin päästiin aina Strömsbergin koskenniskaan asti. Siinä oli myllyä varten sulku, joten oli noustava maalle, ja näin sitä ajettiin maitse aina Porvooseen asti. Tällä matkalla oli varottava Kallolan sillan alla olevaa heikkoa jäätä. Siihen joskus hevoset putoilivat. Nythän mainittuja Kallolan komeata päärakennusta enemmän kuin Kallolan siltaakaan ei ole olemassa. (Kartano paloi.)

MAALISKUUN IHME: BURBÖLEN METEORI 1899

Maaliskuu oli vuoden ensimmäinen taksvärkki, kun tähän hommaan valmistettiin kaksi hevosiästä ja lantakorit lannanajoa varten. Tällöin ajettiin halkoja, tukkeja ja teille soraä, joka oli pääasiassa rapakivisoraa. Siellä oli silloin vielä runsaasti isompia ja pienempiä rapakiviä (Miten lienee nyt?).

Mutta 12 päivänä maaliskuuta 1899 klo ½ 11 illalla tapahtui ihme. Tällöin putosi nimittäin n.s. Bjurbölen meteori. Me taksvärkkärit olimme saaneet asunnoksemme kartanon mankelihuoneen. Yhtäkkiä leimahti sanomattoman kirkas valo ja sitä seurasi hirmuinen paukahdus ja jyrinä, joka kesti jonkun sekunnin. Juoksimme ulos katsomaan. Muttei siellä kuulunut eikä näkynyt mitään erikoista. Meidän olinpaikastamme oli matkaa meteorin putoamispaikkaan 4 km. Se meni syvälle rantaliejuun. Tehtiin lankuista vedenpitävä kehys ja särkynyt meteori saatiin näin nostetuksi monena palana.

***Bjurbölen meteoriitti** putosi Bjurbölevikeniin Bjurbölen kylässä Porvoossa 12. maaliskuuta 1899. Meteoriitin tyyppi on L/LL4-kondriitti ja siitä kerättiin talteen palasia yhteensä 328 kiloa. Se on Suomesta tähän asti löydettyistä meteoriiteista suurin. (Wikipedia 2012).*

Luulen oikein muistavani, että heinäaika oli samana vuonna, jolloin maaliskuussa putosi Bjurbölen meteori, siis v 1899. Paikallinen väestö oli enemmistöltään ruotsalaisia, mutta he osasivat yleensä suomea, ei tosin moitteettomasti, kuitenkin sen verran, että hyvin toimeen tulimme.

Stensbölen kartano oli silloin n.s. sääntöperintötila. Kartanon herran nimi oli Segersträle ja rouva Rotkirch (aatelisrouva).

KEVÄTKYNTÖ STENSBÖLESSÄ JA KELLON TARINA

Toukokuussa oli mentävä kartanoon (Stensböleen) kevätkynnölle. 2 miestä ja 2 hevosta ja kärryt lannanajoa varten sekä sahrat puusta, sopivan väärestä koivusta tehty kaksihaarainen tarikko, haarat vahvistettu rautakynnellä, ruokaa kahden viikon ajaksi. Tämä toukokuu oli tavallista lämpimämpi. Oli vähennettävä vaateista mahdollisimman paljo. Minakin otin liivintakin pois ja pistin sen ladon ovesta sisälle. Liivin taskussa oli aivan äskettäin Aikalasta Mikonkadulta ostamani kello. Silloin siinä paikalla oli vaatimaton puutalo. Nythän siinä taitaa olla perin 10-kerroksinen liikepalatsi. Niin se kello maksoi 33 mk. Nuori hevonen on semmoinen, että se saattaa ottaa, kuten tässä tapauksessa, jonkun esineen, kuten tässä tapauksessa liivin hampaisiinsa ja vinhaa vauhtia nostaa ja laskee, nostaa ja laskee hampaissaan olevaa liiviä. Kun se aina alas tullessaan kosketti kolahtaen ladon kynnykseen, niin varmistuin, että jo nyt pääsisin uudesta kellostani. Mutta eipäs mitään. Aikalasta ostettu kello kesti tämän kokeen. Ja vielä 60 vuotta tämän jälkeen kello on ollut käyntikunnossa. Se oli veljelläni Aakustilla hänen kuolemaansa asti 11/5 1955.

KILPANIITTOA HEINÄAIKANA

Sitten tuli heinäaika. ”Hermannista heinään”, 12 p. heinäkuuta. Heinäkuun taksvärkkipäivinä ei tarvinnut olla mukana muita varusteita kuin viikate. Katsottiin, että se oli parasta lajia ja pysyi terävänä mahdollisimman hyvin. Oli net niin, että joskus yllyttiin kilpaniittoon. Silloin kysyttiin sekä miestä että asetta. Tällainen kilpaniitto saattoi useinmiten tapahtua ensimmäisenä taksvärkkipäivänä. Tämä johtui siitä, että tiemme kulki Porvoon lävitse ja halukkaat olivat tilaisuudessa saamaan ”ilolientä”. Vanhemmat käyttivät mahdollisuutta hyväkseen. Nuoremista taksvärkkäreistä oli useimmat ehdottomasti raittiita, niinpä mekin veljeni kanssa. Puoli päivää oli varattu matkaa varten. Iltapäivä oli jo niittämistä. Kilpaniitto alkoi heti. Rakoilua alkoi näkyä. Mutta silloin eräs meidän kylän mies, joka teki lakehista juuri minun edelläni ja oli vielä matkaeväiden vaikutuksen alainen, alkoi mennä sivuttain vinhaa vauhtia. Hän niitti niin kuin pellon pientareita niitetään. Ei hänelle oikeastaan tullut lakehista laisinkaan hän vain koukkasi jo niitetyn vierestä. Oli tietysti onni, ettei pehtoori, joka oli pellolla, joutunut mokomaa niittotapaa näkemään. Kyllä työn johto oli yleensä hyvin maltillista. En muista koskaan olleen mitään meidän töissämme moitittavaa. Tässä tapauksessa ei pehtoori varmaankaan olisi voinut olla jotain sanomatta.

Kun lohko oli niitetty, ruvettiin panemaan heiniä haasialle, mutta myös keppeihin. Haasialle pano oli aivan turvallista tutunomaista tapaa. Mutta seipäälle panossa oli uutta se, että meille annettiin 3 tuuman nauloja ja nyrkin kokoinen kivi taskuumme. Tässä oli ohje sellainen, että kuhunkin keppiin keskikohdalle lyötiin 2 naulaa noin 40 cm päähän toisistaan. Tämä sen tähden, etteivät heinät painuisi liian lujaan ja siten estyisi

kuivumasta. Kun heinät olivat kuivuneen niin häkkiin nostettaessa lyötiin hangolla käytössä ollut naula pois, eikä niitä enää huomioitu. Stensbölen kartanon ja erittäinkin luonnonniityt olivat yleensä hyvin alavia maita. Merituulet saattoivat joskus nostaa vettä jopa viljelysmaillekin.

YRJÄN TALON SEURAAVAT OMISTAJAT

Isäni (Erik-Johan Mäki (Nyman)) piti taloa n. 20 vuotta. (1889- n. 1909).

Sen jälkeen talo joutui hänen pojalleen Aukust Alarik Nymanille (Nurmi), jolta siirtyi hänen vävyllään Pentti Järviselle, jonka hallussa talo nykyään on. Talon oli jo Aukustin aikana ostettu itsenäiseksi taloksi.

Nykyinen, Pentti, isäntä on erittäin pontevasti vaurastuttanut taloa. Joku vuosi sitten talo laudoitettiin ja vinnille laitettiin uusia huoneita. Erittäin arvokasta parannushommaa on maiden salaojitus, joka noin enemmän kuin puolet on 1958 tullut tehdyksi enimmäkseen ruukkuputkin.

MATKA PORVOOSEEN JA HELSINKIIN NOIN VUONNA 1900

Kysyttiin Askolassa, menetkö Helsinkiin vai kaupunkiin? Helsinkiin oli Askolasta matkaa 80 km. Porvooseen vain 20 km. Porvooseen sattui matka noin 2-3 kertaa kuussa, Helsinkiin 3-4 matkaa vuodessa.

Näitä matkoja ei turhan tähden tehty. Helsingin matkalla meni aikaa n. kaksi päivää- Piti lähteä jo 3-4 seuduissa aamulla ja ajella vain kävellen. Sillä olihan kuorma rattailla vaikei suurikaan. Juoksuajelu ei juuri voinut tulla kysymykseen ainakaan menomatalla muuta kuin poikkeustapauksissa, sillä hevoset olivat heikkoja ja enimmäkseen hyvinkin laihoja. Oli jonkunverran uskallettua lähteä tällaisilla hevosilla niin pitkälle matkalle. Eivät ne sentään matkalla tyystin väsyneet. Mikä olisikin ollut surkeata.

ALKUMATKA PORVOOSEEN ASTI

Matka siis alkoi Nietoon Yrjästä, josta alkumatka voisiin suorittaa kahta tietä ainakin kesäiseen aikaan. Toinen tie alkoi aivan Yrjän ”eskamarin” nurkalta ja kulki Kyttäpellon ja Ylityyskän ohi. Toinen n.s. alatie alkoi myös aivan samasta kohdasta. Tie meni Pohjaisniityn kautta. Tätä tietä on viime aikoina ruvettu käyttämään yhä enemmän, vaikkakin se pidentää matkaa lähes kilometrin. Matkalle lähdettiin aikaisin, siinä 2-3 aikaan, sillä olihan matka pitkä ja olihan illaksi koetettava ehtiä Helsinkiin.

Menimme ala- tai yläkautta, niin ensimmäinen vieras kylä oli Vakkola, jossa oli aika pitkä silta koskessa olevan saaren kautta. Muistan vielä sen ajan, jolloin siltaa kannattivat hyvin mahtavat ansakset. Niitä oli kuusi rinnakkain. Mutta sittenkin, kun juosten ajoi yli, niin silta notkui ja

huojui huomattavasti. Ei kuitenkaan muut kuin ensimmäisten arkkujen väli Vähällä puolella, sillä se oli huomattavasti muita arkkujen välejä pitempi.

Noin 60 vuotta sitten (*noin vuonna 1900*) sillan puuarkut katosivat, sillä silta tehtiin holvaten kiilatuista luonnonkivistä. Matkaa jatkettiin. Vakkolan molemmat myllyt olivat näkyvissä. Äijänlinnankallio keskellä koskea ja heti sen alapuolella syvä Eevan laukku, johon pidemmätkin tukit hurjaa vauhtia tullen upposivat nousten pystyssä komeasti ylös. Kaatuen sitten virran mukaan. Nämä huomiot tehtyämme nousimme sitten myllymäkeä ylös ja käännyimme Pitkäsen luonnonkivinavetan kohdalta jyrkästi vasempaan ja laskemme loivaa alamäkeä lahden pohjukkaan, josta vähin erin alkaa Isonmäen nousupoukamia. Nietoon ja Vakkolan rajalla näemme pienen idyllisen Putaan kosken, josta kuivana kesäaikana voi kivetä kivelle astua yli. Oikealla puolella on Ollinkallio, johon liittyy paljon tarinoita, joita varmasti on S.K. Seuran kokoelmisakin. Isoltamäeltä on laaja näköala yli Porvoonjoen laakson aina Askolan kirkolle asti. Lähinnä joen toisella puolen on Nietoon ja Vakkolan laajat asuma-alueet. Mutta meidän, veljeni ja minun on jatkettava matkaa, sillä illaksihan on oltava Helsingissä.

Nyt tulla tupsahdimme pienen metsätaipaleen jälkeen suureen kylään, Monninkylään, joka tietääkseni on Askolan suurin kylä ja siitä merkillinen, että 1600-luvulla Monninkylän miehet laittoivat itselleen kirkon, jota ei kuitenkaan kirkoksi hyväksytty. Mutta riitaa sen johdosta riitti toista sataa vuotta.

Sitten tulimmekin Askolan ja Porvoonpitäjän rajalle. Askolan puolella oli taulu vain yksikielinen = suomenkielinen, mutta Porvoonpitäjän puolella kaksikielinen. Tämä kylä on nimeltään Kaarenkylä, joka 1600 luvulla kuului Askolaan ja jossa kylässä silloin asusti Askolan pappikin. Jos asui, sillä papin asuntopaikastakin oli jatkuvaa riitaa, sillä Porvoon kaupunki olisi toisten pappien mielestä ollut mieluisampi asuinpaikka. Mutta seurakuntalaiset eivät tällaiseen asuntopaikan valintaan voineet suostua, sillä pitkän matkan johdosta ei pappi aina tarvittaessa voisi olla saapuvilla.

Ensimmäinen matkamme päämäärä oli Porvoo. Emme kuitenkaan koskaan menneet sillan yli kaupungin puolelle, vaan syötimme hevosen aivan veturitallin kohdalla. Aikaa tässä hommassa meni n. 40 minuuttia. Hevonen sai heiniä, joita oli tarkoitukseen säkeissä. Myös oli hevoselle kauraleipiä tai vähemmän onnistuneita ruisleipiäkin, jopa joskus pussissa kaurojakin. Meillä hevosmiehillä oli eväänä reikäleipiä, voita, usein myös raakaa läskiä. Me istuimme syödessämme joko maassa, tai etsimme istuimeksemme sopivan kiven.

Tämä matka Askolasta Porvooseen oli kulkemista pääasiassa pohjoisesta etelään. Mutta Porvoossa suunta jyrkästi muuttui Nyt oli matkattava koko loppumatka Helsinkiin asti suurin piirtein länsisuuntaan.

NÄSI JA NIKKILÄ

Näsinmäen loivahkoa ylämäkeä suuntasimme matkamme edelleen. Mieleemme tietenkin teki mahdollisuuksien mukaan luoda katseemme tuolle merkittävälle Näsinmäen hautausmaalle, jossa aivan Porvoon uuden sillan korvassa oli Näsin kuuluisa kartano, jota viime vuosisadalla omisti hyvin erikoinen isäntä, jota sanottiin Näsin Jussiksi. Hänellä oli kolme poikaa, joille kaikille hän osti maatilat Askolasta, kaksi näistä oli nimeltään Käpykylän ja Mansalan kartanot. Vakkolaan ja Moninkylään ne rajoittuvat. Kolmannen pojan kartanon nimeä en enää muista, mutta Askolan Vahijärven kylässä se oli.

Siihen aikaan, noin 50-60 vuotta sitten, ei vielä ollut ketään sukulaisiamme Näsinmäelle haudattu. Mutta olihan siellä huomattavia kansalaisiamme kylläkin, aina kansallisrunoilijastamme alkaen. Oikealla noin 2-3 km päässä näkyi selvästi Kiialan komea kartano, jonka ohella usein mainitaan sotaurhomme Adlergreutz ja hieno taiteilijamme A. Edelfeldt.

Porvoosta eteenpäin vasemmalla oli huomattava vanha Träksilän aateliskartano Porvoon uuden maantien varrella. Porvoon vanhalle tielle ei itse kartanon päärakennus näkynyt lainkaan. Viljelyksiä kylläkin näkyi. Ennen Sipoon kirkkoa näkyi oikealla Nikkilän rautatieasema ja vasemmalla suuri Nikkilän Mielisairaala. Siitä edelleen tulee eteemme sangen kolkko 2-3 km metsätaival, jossa pelkäsimme aika tavalla, sillä pienestä pitäen olimme kuulleet kerrottavan, että näillä seuduilla ”Köötin mettäs” oli ollut teilauspaikka. Vieläpä äitini s.1835 Pornaisissa, k. Askolassa 1926, tiesi kertoa, että viimeinen teilaus kertojani muistelujen mukaan tapahtui 1820 luvulla.

TEILAUS PORNAISISSA 1820-LUVULLA

Itse tapaus oli seuraavanlainen. Eräänä iltamyöhällä koputettiin Pornaisissa Kilpelän mökin ovelle. Koputtaja oli kulkukauppias, joka pyrki sisälle ja pyysi saada olla mökissä yöstä. Tähän kulkukauppiiaan pyyntöön mökissä asuva pariskunta suostuikin. Mutta yöllä mökissä tapahtui ihmeitä, sillä Kilpelän muori ja faari yksissä neuvoin yöllä surmasivat kulkukauppiiaan ja ottivat hänen rahansa. Mutta tapaushan oli sellainen, että se tuli heti ilmi ja muoria ja faaria syytettiin murhasta ja vieläpä ryöstöstäkin. Silloin oli laki sellainen, että tämäntapaisista teoista voitiin tuomita kuolemaan, niin tapahtui tässäkin, että muorille ja faarille langetettiin kuolemantuomio. Viranomaisilla oli tehtävä panna tuomio täytäntöön. Tämä tilaisuus oli saatava mahdollisimman huomattavaksi, vieläpä kauhua herättäväksi, ettei kukaan tälle tielle lähtisi tekemään tällaisia kauhutoita.

Viranomaiset määräsivät teilauspäivän, hommasivat pyövelin ja muut tarpeelliset toimitsijat. Myös papin läsnäolo oli välttämätön. Teilauspaikaksi oli valittu kolkko metsätaival Porvoon ja Savijärven välillä Köötin metsässä. En ole yrityksistäni huolimatta saanut tarkempaa paikanmäärittelyä. Luulisin paikan olleen näillä seuduilla koskapa Porvoosta tulee maantie Nikkilään ja myös Hinthaaraan. Paikalle tehtiin pylvään päähän

kehikko, joka muistutti isoa kärrin pyörää, jonka päälle teiltu pantiin punaiset sukat jalassa.

Teilauspäivänä alkoi kansaa tulla läheltä ja kaukaa, enimmäkseen miehiä, mutta oli joukossa naisiakin. Se oli niin hermoillekäypä tilaisuus, että ihmeteltiin, kuinka naisiakin oli joukossa. Pyövelikin, jonka ammattia katsottiin halveksittavaksi, vaikka valtiovalta kielsi sitä pitämästä häpeällisenä ja sulkemasta pyöveliä kunniallisten ihmisten seurasta. Mutta kiellot eivät ainakaan täysin tehonneet. – Nyt oli tullut se aika, jolloin tuomio oli pantava toimeen. Pyöveli oli kirveineen asettunut pölkkinsä ääreen. Siihen oli kuljetettu myös asianomaiset Kilpelän muori ja faari. Läsnäoleva pappi koetti vielä tällä viime hetkellä kääntää heidän sydämensä katumuksen tielle. Ensin tuotiin pölkyn ääreen Kilpelän faari. Vielä neuvoen esitettiin, miten hänen piti asettaa päänsä (kaulansa) pölkylle. Faari teki sen vaieten, vastaansanomatta. Nyt pyöveli nosti piilunsa ja iski ukon kaulan poikki. Pää verta valuen putosi pölkyn viereen.

Sitten tuli muorin asia esille. Hän ei laisinkaan esiintynyt niin rauhallisesti kuin faari. Hän ei voinut käsittää sitä, että he olivat ottaneet yhdeltä hengen, mutta nyt otettaisiin kaksi yhdestä. Sentähden hän alituisen toisti: Ei kahta yhden hengestä, ei kahta yhden hengestä. Ja kun pyöveli oli tehnyt tehtävänsä ja pää verisenä pudonnut pölkyn juureen, niin vielä kieli lipisi suussa. Näin olen kuullut kerrottavan.

SAVIJÄRVI JA SIPOO

Seuraava etappi (syöttöpaikka) oli Savijärvi. Tässä oli todella pieni järvi, joka näkyi maantielle vasemmalla. Savijärven kartanon peltoja salaojitettiin jo n. 60 vuotta sitten, nyt on v 1960. Savijärven kartanon torppa oli maantien vieressä. Torpassa olimme ainakin kerran yötäkin. Saimme lyhteen olkia, jotka levitimme allemme ja siinä vietimme yömmen. Torpan väki oli ruotsalaisia.

Matkaa jatkoimme Helsinkiä kohden. Ensimmäinen huomattava nähtävyys oli Sipoon uusi kirkko. Vanha kirkko olisi varmaan, jos olisivat sitä tarvittaessa vähän korjailleet, ollut arvokkaampi. Se oli rakennettu 1400 luvun lopulla. Kuljimme edelleen ruotsalaisseutua. Sivuutimme entisen suuren kievaripaikan. Kievarin nimi oli Kukkopakka, jossa noin 100 vuotta sitten oli kymmeniä hevosia odottamassa kyytiä. Kyytivelvollisia olivat mm. porneesilaiset. Siinä oli vastapäätä tien toisella puolella Möyryn postitalo, kuten sitä silloin sanottiin (Nyt Myyras tai Myyrans.). Tästä jonkun verran alamaata, niin tulimme Sipoon ja Helsingin pitäjän rajalle.

MUISTO OPETTAJA-AJALTA MYYRAKSESTA

Tästä pitäjien rajalta kääntyi metsäpolku vasemmalle metsään. Sitä polkua meitä Helsingin opettajia meni Myyraksen isännän opastamana metsään, tarkoituksenamme tehdä halkoja, sillä oli sota-aika, jolloin oli puute milteipä kaikesta, yksinpä polttopuustakin. Monet olivat ensi kertaa halkometsässä Koetimme saada itsellemme sopivan parin, sillä sahatessa oli mukavampi olla kaksi. Minä jouduin saamaan parikseni nuorehkon filos. naismaisterin. Sovimme hyvin töissämme. Saimme halkoja kaksi kuutiometriä. Olimme saavutuksiin tyytyväisiä, kun vertasimme toisten saavutuksiin.

MYYRAKSELTA HELSINKIIN HAKKILAN MAJATALON KAUTTA

Nyt ei enää ollut matkaa päämäärään Helsinkiin muutakuin parikymmentä kilometriä. Myyrakselta ensimmäinen mainittava paikka oli Morsiusmäki, pitkä ja mutkallinen mäki, johon liittyy paljon paikallistarinoita maan mahtavista, jotka morsiuskärryineen ja hevosineen olivat mäessä pahoin kompastelleet. Mäen päälle päästyämme olimme n.s. Hakkilan nummella, jota nykyään osittain kaunistaa alkurakenteinen Helsingin kaupungin hautuuma. Hakkilan nummen Helsinginpuoleisessa osassa oli laajalti tuttu Hakkilan majatalo, jota 50-60 vuotta sitten piti vanha pariskunta.

Hakkilan yömaja oli mm. askolaisten hyvin tuntema ja käyttämä majapaikka. Hakkilan ystävällisen isäntäväen keskuudessa viihdyttiin hyvin. Minäkin ja veljeni menen tullen syötimme Hakkilassa. Ainakin kerran syyspimeän vallitessa emme menneet ”yönselkään”, vaan jäimme Hakkilaan yöksi. Täytyy tunnustaa, että jonkun verran kammosimme yömatkoja, vaikkei meille koskaan mitään tapahtunut, mutta pelottavia juttuja kuitenkin kerrottiin.

Hakkilan majatalon pihalla vapaana kuljeskeli talvellakin useita pitkävillaisia, tavattoman isokokoisia, hyvin lihavia kesyjä lampaita, jotka elivät ja nähtävästi lihoivatkin matkustavien ajoneuvoista syömistään heinistä. Nämä lauhkealuontoiset lampaat olivat matkamiesten suosiossa ja saivat näiltä ainakin jäännösleipiä, josta osittain johtui niiden yllätön hyvinvointi.

Nämä majatalon pitäjät olivat maakunnassa laajalti tunnettuja ja nähtävästi arvossapidettyjäkin. Ilmanhan heitä ei olisi kutsuttu vieraisille aina Askolaan asti, jonne oli Hakkilasta matkaa 60 km, joka matka sen aikaisilla kulkuneuvoilla vaati suuria ponnistuksia. Se oli muuten sitä aikaa, jolloin Askolassa joka talossa ja mökeissäkin pörisi viinapannu. Valmistettu viina vietiin Helsinkiin myytäväksi.

Hakkilan kievari oli keskiaikaisen Kuninkaantien varrella. Hakkilan kievari-rakennus jossa Ehrensvärd lounasti (1747) on yhä jäljellä. Nyt sen tiloihin on muuttanut hautakiviliike, joka aiemmin oli tien toisella puolella. Hakkilan kestikievari eli Malmarsin torppa on huultavasti rakennettu 1740-luvulla puretun Östersundomin kappelin vanhoista hirsistä. Korjaustöissä torpan seinistä on löytynyt kirkollisten koristemaalauksen jäänteitä. Myöhemmät muutostyöt, seinien laudoittaminen ja ikkunoiden vaihtaminen, ovat muuttaneet sen ulkonäköä. Kuistin vasemmalla puolella näkyy kuitenkin pätkä alkuperäistä hirsiseinää. Juha-Matti Granqvist, 8.9.2011, Opastettu kesäretki Ehrensvärdin jalanjäljissä.

HELSINGIN ALUEELLA

Syöttöpaikkoja oli Askolan ja Helsingin välillä kolme. Askola – Porvoo 20 km. Porvoo - Savijärvi 20 km ja Savijärvi – Hakkila 20 km. Hakkila – Helsinki 20 km, joka oli pääteasema. Tällä tieosaa oli suurin liikenne erittäinkin Malmista alkaen. 60 v. sitten Malmi oli hiekkakenttä, sotilaiden harjoituspaikka. Ei ollut silloin vielä alkuunkaan hautausmaa. Maantie kulki keskeltä kenttää nykyisten (*hautausmaan*) pääporttien kohdalta lävitse. Kun oli sateinen aika, kuten usein syksyisin, kului maantie kummasti keskikohdaltaan syvemmäksi, niin että tien reunat jäivät korkeammalle. Siinä keskellä oli vellovaa, aivan kuin muurilaastia hevosen kavion paksuudelta. Ilta alkoikin jo hämärtää ja niin olimmekin Vanhassa kaupungissa. Ylitimme Vantaan joen suussa olevan kosken, jossa keskellä koskea oli aikoinaan vanhan Helsingin kuuluisa saari kuninkaankartanoineen. Vellova ”laastitie” loppuikin sillalle, josta alkoi sepelitie, jota kesti majapaikkaamme asti. Majapaikkana meillä oli useimmin n.s. Kinaporin liiteri. Se oli aivan lähellä sitä Helsingin pankin puutaloa siinä Vaasankadun alkupäässä. Se on vieläkin paikoillaan. Siitä talosta oli yksi huone varattu hevost miehille majapaikaksi.

Kinaporin kalliolta Foto: Signe Brander 1911.

Majatalosta saatiin ruokaa ja kahvia. Oli myös matkamiehiä varten tilava liiteri, johon voitiin ajaa kuorma hevosineen, mies taas sai yösjän itse majatalon päärakennuksessa. Hevonen riisuttiin ja pantiin heiniä ja muutakin apetta eteen, mikä pitkän matkan jälkeen oli sangen tarpeen.

TUOTTEIDEN MYYNTIÄ HELSINGIN KAUPPATORILLA

Myytävänä oli meillä hyvässä maineessa olevia Askolan leipiä, joiden maine välillä on ollut laskusuunnassa, mutta nyt taas hyvinkin kysyttyjä. Oli meillä myöskin voita ja syksyisin lihaa. Majatupa, jota nähtävästi ei kukaan hoitanut, oli sellainen paikka, johon ei kukaan mielellään olisi mennyt yötään viettämään, mutta parempaakaan ei ollut tarjolla, niin siihenkin oli tyydyttävä.

Illalla liiterin ovien aukiollessa tuli lähiympäristöstä kysyjä, mitä myytävää meillä oli. Joskus syntyi kauppojakin. Aamulla klo 5:ltä aloimme varustautua torille. Kaikilla oli pyrkimys päästä Keisarinnankiven ja Kappeliravintolan väliselle alueelle. Jos myöhästyi, saattoi tultuaan havaita, että tämä alue oli täynnä kuormia ja hevosia. Silloin ei muu auttanut, kuin oli mentävä Keisarinnan kiven taakse, kuten sanottiin ja sitä seutua pidettiin kaupallisesti huonompana alueena, ja niinhän se olikin, sillä ostajille karttui pidempi matka kävellä, eivätkä viitsineet sinne asti astua, jos lähempänä oli saatavana.

Joskus oli niin huono menekki tavaralla, ettei torillaoloaikana, joka loppui klo 12, saanut tavarakuormaansa myydyksi. Silloin ei auttanut mikään muu, kuin lähteä kaupalle ”ovelta ovelle”. Tällainen kaupanteko oli vaikeata ja ikävää. Usein ei tällaiseen tarvinnut turvautua. Erittäin hankalaa se oli silloin, kun matkassa oli vain yksi mies ja hevonen. Paljon riippui silloin hevosesta, pysyikö se siinä, mihin sen jätti, kun mies meni hankkimaan ostajia.

NAISTEN ASEMA OTSIKKO VB VAARAN

Salapoltto oli tuottavaa. Kun vilja muutettiin viinaksi, niin sille karttui 5-kertainen hinta. Rahaa liikkui runsaasti. Ylellinen elämä, hieno vaatetus ja kahvin käyttö tulivat yleisiksi. Alituinen viinankäsittely saattoi miehet juomanhimon orjiksi. Useimmat isännät eivät enää kyenneet talouttaan hoitamaan, vaan täytyi emännän tarttua ohjaksiin. Mutta tästäpä puolisoiden välit tulivat niin riittäviksi, ettei ollut sitä taloa, jossa eivät isäntä ja emäntä olisi keskenään olleet tukkanuottasilla. Ja jos emäntä oli voimakas luonne, niin juoppo isäntä joutui kokonaan tohvelin alle. Missä näin ei käynyt, niin isäntä joko joi talonsa tai saattoi sen perikadon partaalle. Tästä päättäen ei naisen valtikka aina ole ollut murheellinen merkki, vaikka Syyrakki niin väittääkin.

Viinan käyttö tuli tuiki yleiseksi. Aamulla miehet tekivät aamu-”knorrin” ja kunkin aterian yhteydessä annettiin ruokaryppy. Täten talon puolesta annettiin ainakin neljä kertaa päivässä viinaa, mutta useassa tapauksessa sitä useamminkin tarjottiin. Kahvinkäytön tultua yleiseksi tehtiin ”knorri” aamu- ja iltapäiväkahvin yhteydessä. Miehet eivät enää tehneet Porvoonmatkaakaan (noin 20 km) ilman ”taskumattia”. Nuoret miehet, pojat, eivät aluksi juoneet viinaa. Heitä varten oli kylään muodostunut ”krouveja”, joista pojat viinanmyyntirahoillaan ostivat punssia, rommia ja viinejä. Tällaisia kapakoita pitivät nuoret tytötkin, eivätkä ammattiaan hävenneet. Näissä huono elämä vasta kohosi kukkaansa. Se oli mies, joka kykeni enemmän juomaan. Salapoltto seurauksineen vaikutti hyvin turmelevasti nuoriin naisiin, tyttöihin. Ajateltakoon elämää viinakopilla yöllisine rymyineen. Suhde miehiin muuttui tavattoman vapaaksi. Sama tyttö saattoi olla senkin seitsemän morsian- Jos sitten avioliitto vihdoinkin solmittiin, niin entinen elämä, niin pojan, kuin tytönkin puolelta toi eripuraisuuden aiheen perheeseen. Toinen toistaan syytettiin ja solvattiin entisen huonon elämä tähden, eikä kiivaudessa välitetty, vaikka omatkin lapset tätä kaikkea kuuntelivat. Muodostui sitten myöskin naisia, jotka eivät enää avioliittoon kelvanneet. Heillä oli useita lapsia. Muutamaiset naiset vaipuivat juoppouteen. Eräs kuolikin viinaan. Löydettiin viinapullo helmasta erään metsätien varrelta kuusen juurelta.

VIKTOR BERNHARDT VAARAN OMA PERHE (ML LISÄYS)

Saimi Ilotar Paturi, Perheenemäntä, s. 24.1.1881 Janakkala Turenki Paturi.

Puoliso: 18.8.1906 Viktor (Vihtori) Bernhard Eerkinpoika Vaara e. Nyman Lehtori, s.

25.4.1881 Mäntsälä Numminen Takala. Ottanut käyttöön nimen Vihtori Bernhard Vaara.

Vanhemmat: Erik Nyman, s. 19.5.1841 Pornainen Kupsenkylä Peisa, k. 15.12.1926 ja Maria

Frisk, s. 30.9.1835 Pornainen Kirveskoski Ruskeepää, k. 5.8.1922.

Lapset: Sirkku Kyllikki Vaara, s. 8.10.1907 Koivisto ja Keijo Aito Vaara, s. 31.5.1909 Terijoki

Raivio (http://suvut.genealogia.fi/markkula/public_files/8_sukupolvea/list_1/t3410.htm)

Fyysikko Keijo Kajantie on Sirkku Kajantien (Vaara) poika eli Viktor Bernhard Vaaran tyttärenpoika. (ML)